

וראוי: אני עני וחוזר על פתחים
לקבל פרורים של זהר מושלכים.

והיה לי כוכב שהאיר ללבבי,
ואקרב והנה מזויף כוכבי.

ולא נשאר לה כלום לנשמת היתומה
מלבד אפלתה וזכרון חלומה.



מנדלי מוכר ספרים.

בימים ההם.

ספר שני.

(סוף פרק ד')

ובשעת היריד הזה לבחורי-הישיבה גם עסקי הספסלים והשולחניים נעשים שם. חזקת הספסלים למשכבי הלילה נקנית ונמכרת מיד ליד. כל מה שהספסל קרוב להתנור מקחו עולה ביותר, והסמוך לתנור הרי זה משובח ואשרי מי שזכה בו וינוח עליו על משכבו בלילות. יתר עליו התנור בעצמו, שהמשכב עליו הוא מעין טעם של גן-עדן, אבל בני עלייה, הראויים לכך, מועטין. ושני דברים בלבד יש בהכנסות קלות, שאין עושים בהם סחורה, והם: המנין והארנקי. המנין כיצד? אלו בחורי ישיבה, שנמנים להתפלל בעשרה ערב ובוקר בבית האבל בשבעה ימי האבלות, או בכל השנה כלה שם ומקבלים שכר על תפלתם. והארנקי כיצד? זהו ארנקי של צדקה מנדבות בעלי-בתים להחזקת הישיבה, שסגן ראש-ישיבה עם אחד מהבחורים שנטפלו לו גובה בכל יום חמישי ויום ששי בשבת. ומלבד הכבוד הגדול שיש לו לבחור לחזור עם רבו על הפתחים, הוא מקבל גם שכר-חיי פרוטות. שתי מתנות טובות הללו גנוזות לזקני הישיבה, הנושנים שם, או להמצטיינים בתלמוד וזכות אבותם מסייעתם, ופרחי ישיבה, הם פנים חדשות, שבאו מקרוב, אינם זוכים בהן.

בחור בן-יומא, זה שבא מקרוב להישיבה, הוא כבא לעולם חדש, מעין העולם-הבא עם כל סגופיו ועינויו שבו. כיון שבא מיד הוא מרגיש צער של חיבוט הקבר-חביטת מאחוריו ומלפניו, מריטה וחכאה מכל צדדיו. חבריו-מזיקים ומלאכי חבלה מקבלים פניו בתרועה, בברוך-הבא ובבדיחות, מתחילה בדברים טובים כבינול, ותוך כדי דיבור הם משתנים ובאים לידי דברי שחוק והיתול, ומתוך שחוק לידי דחיפה ומתוך מכה לידי נגיחה ובעיטה ולחיצת עצמות, והכל כלאחר יד מאחור ובשגגה עד שמגיע לבסוף לידי שימת פונפא, זו קטורה באפו, ומשלחת סמרטוטים לחים על ראשו. קשים יסורי הישיבה לבחור בימים הראשונים לביאתו כיסורים של גיהנם. פת במשקל יאכל, על ספסל קשה יישן שמשבר עצמותיו, תחתיו קפוטתו יציע וידיו ישים מראשותיו, מתחכך ומתגלגל גלגולים הרבה עד שמתרטט ומתמרטט ונעשה מין בריה חדשה ומין, נפש משונה קשורה בנפשות בני החבריא, ידועים ומסומנים בשם „פטרונים“; ומשפט בחורים בגיהנם זה אינו שוה בפלם. הגאותנים וגסי הרוח ימי יסוריהם נמשכים יותר

כחה להשתדל שישיבו אל ילץ את היהודים המגורשים, משום שמשעה שפטלה התחרותם של היהודים, אין שום בריה יכולה לעמוד בפני „אגרופי“ המולדת: לטטים:

זה היה בשנות התשעים הלך-הרוח של הצבור במרכזים הצפוניים. השנאה אל היהודים היתה שופעת מן הדרום, ומשעה שגבר הדרום בתוך הביורוקרטיה הרוסית מתגלה לעינינו שניות משונה.

הדרומיים שבתוך הביורוקרטיה—מן הצד האחד הרי הם פיורשים נאמנים, יורשי האינסטינקטים של אבות אבותיהם עד יום ווישניבצקי, עד זיליזניאק והונטה בכלל. אלה העמידו את פל הפוליטיקה הפנימית על אחת: לדכא את היהודים, לענותם במצוקותיהם ולהביאם עד לידי אסיסות וכליון. זו היתה מטרתם הגלויה.

ומן הצד השני אי אפשר היה לה לבירוקרטיה דרומית זו בלי עזרתם של יהודים (כשם שאי אפשר היה לאצילי פולין ורו-סיה הקטנה בלי עזרתם של יהודים בעניניהם הם). תפקיד זה של עוזרים על יד הדרומיים שמן הביורוקרטים מלאו-המשומדים.

בעתונות של הביורוקרטיה או במוסדותיה הפיננסיים היו הנוגדים האלה, כדרכם של הנוגדים בכלל, מתאכזרים אכזריות גדולה מאד אל גזעם אשר ממנו נכרתו ואל הדת אשר פשעו בה. אכזריותם היתה עולה לפעמים קרובות על אכזריות אלה, שלהם עבדו. אכזריות זו לא רק שהיה בה „ציניזמוס המגיע לידי גראציה“, אלא שלפעמים—כגון אנצף ומאנאסיוויץ-מאנוילוב, אלה נשיאיו הטפוטיים ביותר של דור-נוגדים זה—היה עובר גם את כל גבולות הגראציה.

וגידולים אלה הביאו פירות.

השטה הפרובוקציונית, שבמורך לב נסתה להשתמש בה האצטישמות של הממשלה בשנות השמונים, מתחילה שולחת יונקותיה ועולה כחוצפה פורחת בשנים הראשונות למאה העשרים. כאשר יפתחו הארכיביים של תקופה זו, והאמת שנסתם עליה הגולל תופיע, יגלו לעין העולם דברים אשר לשמעם יספק הדור הבא אחרינו את כפיו... כלום שמעו פעם ברוסיה על-דבר העובדה, שבשנת 1902 שלח פון-פליבה, הדירקטור של הדפרטמנט לפו-ליציה, אל פריז „לעמוד על המקח“ עם היהודים הפיננסיסטים ועם רוט-שילד בראשם, בדבר הלואה רוסית חדשה ולהוציא מהם הלואה זו בזרוע ברמזים של איום—שיביא את יהודי רוסיה לידי נסיון כזה אשר לא שעררהו אבותיהם ואבות אבותיהם? שדוטשילד לא העלה על דעתו, שאיומים סמאים ונתעבים אלה יש בהם ממש והשיב את פניו בהרפתה? ששליח-פרסור רוסי (יהודי בוגד) נסה להשפיע עליהם על ידי הפאטריארך של היהדות הצרפתית—הרב צדוק כהן? שבדירתו של איבן איבנוביץ שצ'וקין, אדם מופלא ומזור זה, מחבב ומאסף כל מיני יקרי-מצואות בתמונות ובאדם, נועדו לראיונם הרב צדוק כהן וצירו של פון פליבה במעמדם של שני עדים אחרים? שאותו ציר, שבא אל דירה זו מכוסה-מסוה, אלא שתיכף הכירוהו—אים על הרב צפה מלא: או כסף תלוו או—מרה תהיה אחריתו? שהרב צדוק כהן, נרעש ונרגש מתעלולי רמאות מנוולת זו, קם ושסע את השיחה הנתעבה וענה: אלהי ישראל אשר גאל את עמו מכל צרה יצילו גם מידכם—ויצא מבלי הפרד מאותו בן-אדם...

ואיומים אלה לא היו דברים בטלים, לדעתו של אמפית-אטרוב: כעבור שנים או שלשה חדשים היה מה שהיה בקישינוב... עובדות אלו וכיוצא בהן הן פירותיו המורעלים של „תחום השטן“, חרפת רוסיה וקלונה. מסוג זה הם גם הבאושים מגזע-ישראל, אותם שנלאו נשוא את נטל היהדות ויצאו וגדלו את עצמם מנוולים.

ר. שאול.

* * *

מה אתכם אחלק-ונפשי אבלה,

וללבי אין כלום בלתי תהום האפלה.

פי העמים הלילה על לבי כל אפלו,

ותיה קו אחד בנפשי ועף לו.